

Sint Joris gilde te Haaren:

Over de oprichting van dit gilde zijn geen oude bewijsstukken voorhanden, daar alle papieren van vóór 1900 verloren zijn gegaan. Toch zijn er voldoende aanwijzingen om aan te nemen dat het in 1531 is opgericht. Zo begint de geschreven kaart uit 1919 met de volgende inleiding: "Regelement voor het Gilde van St. Joris te Haaren. Opgericht in het jaar vijftien honderd een en dertig, welk jaartal ons als Gildebroeders is bijgebleven, en te zien is in het Middeljon van ons Standaard Vaandel". Behalve de reeks koningsschilden van 1608 tot 1980, waaruit blijkt dat oude tradities werden doorgegeven, is ook het medaillon bewaard gebleven. Dit medaillon dateert uit 1736, maar Jolles had met veel moeite hierop nog de volgende woorden kunnen ontcijferen: "Desen stander opgerigt int iaer 1531 verniwet int iaer 1736 tot Haren". Waarschijnlijk zijn bij de vernieuwing van het versleten en verschoten vaandel in 1736 niet overal de oorspronkelijke kleuren overgenomen. Het bewaarde medaillon is in kleuren afgebeeld en van een verklaring voorzien door Jan Toorians in het gedenkboek *Gilden Kring Maasland 1935- 1985*, blz. 9. Indien men deze kleuren en beelden echter vergelijkt met de officiële Spaanse vlag, in kleuren afgebeeld in het boek van Ottfried Neubecker "Heraldiek" (Elsevier 1977, blz. 94: vlag uit de 16de eeuw), dan ziet men de grote verschillen, vooral in de heraldische kleuren. Belangrijk echter is, dat het medaillon verwijst naar Karel V (1506-1555), die vanaf 1515 Heer der Nederlanden was en in 1530 door de paus tot keizer werd gekroond. Vreemd blijft, dat op de gildevogel, die waarschijnlijk een eeuw jonger is, niet het jaartal 1531 maar 1551 is gegraveerd. Kort daarop brak de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) uit, waarin doortrekkende legers veel vernielden en plunderden. Uit de eerste vijftig jaren van deze oorlog zijn dan ook geen oorspronkelijke stukken bewaard gebleven. Dat begint eerst vanaf 1608. Tot die oudste gildestukken behoren de vogel en het medaillon in zilver. Het ronde schotelvormig medaillon heeft een middellijn van 10,5 cm; binnen een gegraveerde lauwerkrans is ridder St. Joris afgebeeld, die met zijn lans de draak doodt in aanwezigheid van de geknielde koningsdochter, die een lam aan een koord bij zich heeft. Een zilvermerk is niet te vinden. De dichtgesoldeerde gaatjes langs de rand wijzen er op, dat deze dunne ietwat bolle plaat ergens op gesoldeerd is geweest. In de tentoonstellingscatalogoog van "Vijfhonderd Jaar Noordbrabantse Schuttersgilden" (Eindhoven, blz. 14) worden de schotelvormige medaillons gedateerd in de jaren 1610-1630 en daarbij wordt ook "de patroonsplaat van het Haarens Sint-Jorisgilde" met name genoemd. De datering verwijst naar de rustige jaren rond het Twaalfjarig Bestand (1609-1621), waartoe eveneens de oudste bewaarde kleine schilden behoren. De kleine half platte gekroonde vogel, 11,5 cm breed, draagt geen halsband en is niet gemerkt; wel is op een borstveertje het jaartal 1551 gegraveerd. Daar echter de veren van de vogel niet gegraveerd zijn maar gedreven, lijkt hij meer op de vogels uit de jaren 1600-1650 (zie *Vijfhonderd Jaar Noordbrabantse Schuttersgilden* blz. 19). In de bek en het staarteinde van de vogel zijn twee gaatjes geboord: Jolles vermeldt nog een thans niet meer aanwezig kruisboogje aan de snavel. De oudste negen kleine schilden uit de zeventiende eeuw geven duidelijk een beeld van de tijd, waarin zij geschonken werden; het zijn niet alleen koningsschilden. De eerste helft van de zeventiende eeuw was een zeer verwarde tijd. Vanaf 1568 was de tachtigjarige oorlog begonnen met veel geweld en plunderingen. Eerst na vijftig oorlogsjaren kwam een Twaalfjarig Bestand (1609-1621). In verscheidene Brabantse gilden zien we rond deze jaren een zekere opbloei van het gildewezen en blijkbaar is dat ook te Haaren het geval geweest. Het is mogelijk, dat oudere gildeschilden door brand of plundering verloren waren gegaan en dat daarom niet alleen de koningen maar ook andere leden van de gildeoverheid aan de opbouw van nieuw gildezilver gingen meewerken. Nadat echter in 1648 de oorlog was geëindigd met de Vrede van Munster werd Noord- Brabant aan de Republiek der zeven Verenigde Nederlanden toegevoegd als generaliteitsgebied, zonder eigen provinciale Staten maar bestuurd door de Staten-Generaal van de Republiek. Na 1648 vallen er dan ook grote hiaten in de reeks koningsschilden. Uit het volgend overzicht moge een en ander blijken.

1608

ADRIAEN ARIAE(ns) VAN HAREN CONINCK V. DIE OVDE SCHVTS 1608. De top van dit schildje is afgebroken; hoog 5,5 cm. Geen zilvermerk. Denaam "Oude Schuts" komt ook op het schild van 1713 nog eenmaal voor.

1608

PETER IACOPS VAN DER VOORT DE HOPMAN 1608. Zilveren ereschildje; hoog 6. Geen merk.

????

GERIET GIELEN. Zilveren schildje; hoog 7,5. Geen merk.

1618

Handrik. Handrikx. SCHeLLekens Deeken 1618. Dit schild werd in 1933 door Jolles vermeld, maar werd in 1987 niet meer gevonden.

1618

Heer. En(de). M(eest)er. Ian. Roymans. BasseLier.Inder.H(eilig)e GodtHeyt. Ende Pastoor, tot Haren 1618. Dit schild werd door Jolles in 1933 vermeld, maar in 1987 niet gevonden; Jolles noteerde, dat hij deze pastoor van Haaren niet op de pastoorslijst van Schutjes IV, 10 had aangetroffen, hetgeen klopt. Deze pastoorsnaam komt echter bij Schutjes, deel III, 541 wel voor als pastoor te Eersel van 1619 tot 1670; Schutjes noteerde daarbij, dat hij tevoren pastoor was geweest te Baren. Dit "Baren" bestaat niet, maar moet "Haren" zijn. Bij Schutjes is zijn naam Joannes Dionysii Roymans, S(acrae) T(heologiae) B(accalaureus) F.,; de titel Baccalaureus, op het Haarense schild vertaald als Basseliet, wijst op een opleiding aan een universiteit. In De Brabantse Leeuw 15, 1966, blz. 17 wordt deze Jan Roymans, sedert 1619 pastoor te Eersel, genoemd als oudste zoon van Dionysius Roymans, die in 1602 te Eersel overleed. De pastoor kan het schild als beschermheer hebben aangeboden.

1628

LAMBERT GERIT GIELLEN ALS DEKEN 1628. Zilver, hoog 7,5; geen merk. Waarschijnlijk is deze Lambert een zoon van de bovengenoemde Geriet Gielen.

1649

ADRIAEN LOMBAERTS AETATIS 22 ANNO 1649. Ovaal schild met gegolfde en gekrulde rand; hoog 11,5. Afbeelding: familiewapen, gedeeld schild. Rechts een ossekop. Links gedeeld: boven vier lelies als lanspunten naast elkaar; onder een vijfpuntige ster. Schildhoofd: helm en ossekop. Merk: geen.

1622

WILLEM LOMBAERTS ANNO 1662. Schild, hoog 11,5, van dezelfde vorm en met hetzelfde wapen als 1649. Nota: Over "Het Brabantse geslacht Lombaerts" (1400-1700) schreef B.W. van Schijndel in De Brabantse Leeuw I, 1952, 21-27 en 41-49. In 1421 woonden leden van dit geslacht te Haaren. Een zekere Aert Lombaerts (Haaren ongeveer 1604-1680) was in 1642 rentmeester van de koninklijke domeinen. Twee van zijn zonen waren: Adriaan, geboren te Haaren; was in 1649 22 jaar (schild 1649). Willem, geboren te Haaren in 1634; bezat goederen te Haaren, Helvoirt en Udenhout. Hij trouwde met Catharina van Liempt, die een dochter was van Huybrecht Martenszn en Mayke Michiel Henricszn van Hal. In zijn stamboom komen ook de namen van Adriaan van Iersel en Adriaan Pynenburg voor.

1681

Willem Adraen Lombaerts 20 j. oud. Dit schild, door Jolles in 1933 vermeld, werd in 1987 niet gevonden. Deze Willem, geboren in 1661, was waarschijnlijk de zoon van Adriaan (koningsschild 1649).

1713

ADRIAEN ADRIAENS BREEKELMANS CONINCK VAN DE OUDE SCHVTS VAN St. IORIS TOT HAREN 1713. Ovaal schild met gekrulde rand; hoog 12. Afb. kruisboog. Merk: bij restauratie bijna geheel verdwenen.

1726

PEETER FRANZIS VAN DE VOORDT Anno 1726. Schild met gekrulde rand; hoog 12. Afb. St. Joris te paard doorboort met zijn lans de draak; kruisboog. Merk: geen.

1735

HENDRICK ADRIAEN BREEKELMANS CONINCK TOT HARE VAN S. IORIS GIELDT 1735. Afb. St. Joris te paard doodt met zijn lans de draak in aanwezigheid van de koningsdochter met een lam. Hoog 13. Merk: bij doorboring en/of restauratie verdwenen.

Daarna begint een reeks van acht grote schilden uit de jaren 1749-1858, hetgeen wijst op een zekere welvaart en bloei bij het gilde.

1749

GOMMARVS IAN IONKERS ALS KONIN(g) TOT HAREN ONDER DE SCHVDT VAN S. IORIS 1749. Afb. staande gevleugelde ridder (H. Michael of toch St. Joris?), die zijn zwaard trekt tegen de onder hem liggende duivel. Merk: gekroonde AR (= Rutger Antonius Raaben, 's Hertogenbosch vanaf 1712). Hoog 16.

1765

CORNELIS MARTINUS VAN LIEMDT CONINCK TOT HAEREN ONDER S. IORIS Gilde ANNO 1765. Afb. St. Joris te paard doorboort met zijn lans de draak; kruisboog en twee gekruiste pijlen. Merk: geen. Hoog 18,5.

1786

ADREIAEN ANTONIE PEYNEBURGH KONINK TOT HAEREN ONDER S. IORIS Gilde ANNO 1786. Afb. ongeveer dezelfde als 1765. Hoog 19. Merk: nog herkenbaar de wildeman (= 's Hertogenbosch) en TM (= Thomas van Meervoort, vanaf 1768).

1808

Francis Lammert Smits Coninc den Vogel afgeschoten in het jaar 1808 tot Haaren onder St. Joris Gilde. Afb. ongeveer dezelfde als 1765; de twee gekruiste pijlen hangen aan een lint. Hoog 18,5. Merk: nog zichtbaar zijn leeuwtje 2 en VB (in monogram) (misschien rest van BVB = Bernard van Buel, 's Hertogenbosch vanaf 1807).

1820

IOHANNES ADRIAAN PYNENBURG CONING TOT HAEREN ONDER S. IORIS Gilde ANNO 1820. Afb. ongeveer dezelfde als 1765. Hoog 19. Merken: leeuwtje, kopje, jaarletter R (= 1826) en WV (= W. van Liempt, 's Hertogenbosch 1822-1827).

1826

Gradus Francis van Avendonk Koning van St. Joris Gilde te Haaren 1826. Afb. ongeveer dezelfde als 1765; boer achter een ploeg met een os. Hoog 19,5. Merken: onduidelijk kopje en meesterteken VB (?) (misschien dezelfde als 1808).

1840

Peter Jan van Iersel Koning van St. Joris Gilde te Haaren 1840. Afb. ongeveer dezelfde als 1765; boer achter een ploeg met twee paarden. Hoog 19,5. Merken: leeuwtje 2, kopje, jaarletter Q (= 1850) en WVR 49 (= W. van Roosmalen, 's Hertogenbosch 1847-1880).

1858

WILM: H. DANKERS Koning van St. Joris Gilde te Haaren 1858. Afb. ongeveer dezelfde als 1765. Hoog 19,5. Merken: leeuwtje 2, kopje, jaarletter a (= 1860).

1869

Cornelis Vermelis Koning van de gilde van St. Joris te Haaren 1869. Afb. St. Joris te paard doorsteekt met zijn lans de draak. Merken: leeuwtje 2, kopje, jaarletter m (= 1871) en CVG 79 (= Chr. van Gemert, 's Hertogenbosch 1854-1897). Hoog 12,5.

1890

J. VAN KERKHOF KONING TE HAAREN 1890. Ovaal schild met gekrulde rand; dezelfde schildvorm en als afbeelding hetzelfde familiewapen als 1649 en 1662. Hoog 12. Merken: kopje en visje (belastingstempel 1859-1893).

1898

J.M. VAN DER MEE KONING VAN ST. JORIS TE HAAREN ANNO 1898. Afb. wagenmaker met wagen, wiel, kruiwagen en werktuigen bij zijn huis. Merk: geen. Hoog 14.

1920

M.N. v.d. PAS KONING DER GILDE ST. JORIS HAAREN ANNO 1920. Koperen schild, verzilverd. Hoog 13,5. Afb. St. Joris te paard doodt de draak; kruisboog.

1935

C. v. NIEUWBURG KONING DER GILDE ST. JORUS HAAREN ANNO 1935. Koperen schild, verzilverd. Hoog 13,5. Afb. St. Joris te paard doodt met een zwaard de draak; kruisboog.

1947

C. v. NIEUWBURG Koning der Gilde St. Joris 20 JUNI 1947 HAAREN. Afb. schutter met kruisboog bij de schutsboom met vogel bij een pad naar een kapel (Sint-Martinuskapel?). Hoog 11,5. Merken: leeuwte 2, kopje K, jaarletter N (= 1948) en meesterteken J 4 P (= J. Pennings, 's Hertogenbosch 1937-1957). Nota: Volgens de Gildetrom 1966, blz. 645 overleed in 1966 deze C. v. Nieuwburg als keizer van St. Joris Haren.

1953

GILDE ST. JORIS KONING J.A. VAN HAL 22 JUNI 1953 HAAREN. Afb. auto, een tweepersoons sportwagen. Hoog 12. Merken: leeuwte II, kopje K, jaarletter T (= 1954) en meesterteken J 4 P (zie 1947).

1962

J.A. VAN HAL KONING ST. JORIS HAAREN 18 JUNI 1962. Afb. St. Joris met schild en speer doodt de draak. Schild met zes noppen versierd; hoog 12,5. Merken: leeuwte II, kopje K, jaarletter g (= 1966) en JP 4 (= J. Pennings, 's Hertogenbosch).

1971

J.A. VAN HAL KEIZER Juni 1971 (op achterzijde) Gilde St. Joris Haaren (N.B.) Keizer, (op voorzijde). Sikkelvormig keizersschild, breed 21, met kleine noppen op de gehele rand. Op het schild in reliëf is afgebeeld St. Joris, te paard met zijn lans de draak doorborend. Aan het schild hangen de drie vogels, halfplat en vol, breed 11; de vogels zijn gelijkvormig aan de oude gildevogel. Merken (op het schild): leeuwte II, kopje K, jaarletter s (= 1978) en J 2 A (= Jac. Andriessen, Helmond).

1971

Koning Paul van Hal Gilde St. Joris Haaren 1971. Afb. smid in smidse met aambeeld, hamer, tang, kachelpijp, en plattebuiskachel. Hoog 12. Merken: leeuwte II, kopje K, jaarletter n (= 1973) en (J2)A (zie 1971) (bijna dichtgesoldeerd). Nota In De Gildetrom 18, 1971, blz. 58 werd dit unieke feit, dat vader Jo van Hal en zijn 23-jarige zoon Paul tesamen de hoogste titels in hun gilde verwierven, extra vermeld.

1980

Gilde St. Joris Haaren Koning Paul van Hal 16 juni 1980. Afb. ridder St. Joris te paard doodt met zijn lans de draak; twee kruisbogen. Hoog 12. Merken: leeuwte II, kopje K, jaarletter w (= 1981) en J 2 A (zie 1971).

Omdat Haaren drie gilden heeft, schiet elk gilde slechts om de negen jaar koning. Bij St. Joris schiet men met de kruisboog op de houten vogel. De regerende koning krijgt drie schoten op de losse vogel voordat de gildebreeders op het inmiddels vastgezette doel mogen schieten. Op 19 juni 1989 schoot Paul van Hal voor de derde keer in successie de koningsvogel naar beneden. Het leverde hem de felbegeerde titel van keizer op. Daarmee is hij de tweede keizer van het St. Jorisgilde. Hij is echter "wachtend keizer" omdat zijn vader Jo van Hal al keizer van St. Joris is. De keizer wordt immers voor het leven benoemd en het reglement verbiedt twee keizers in één gilde.

Piet de Bresser mag zich de komende negen jaar koning noemen ofschoon Tijn Kluitmans en Herman van de Wiel er voor hem ook al in geslaagd waren het laatste stukje van de koningsvogel af te schieten. Zij aanvaardden het koningschap echter niet. Het St. Jorisgilde beschikt verder nog over een oude voetboog met een metalen plaatje erop, waarin staat gegraveerd ANNO 1760. Ook zijn er enige initialen in het hout gesneden. Deze kunnen enige gildebreeders aanduiden, b.v. A.P. (Adriaen Peynenburgh; schild 1786) en MVAVD (M VAN A Ven Donk; zie schild 1826).

Literatuur:

1. J.A. Jolleste Schuttersgilden en Schutterijen van Noord-Brabant's Hertogenbosch 1933 (herdruk Arnhem 1974), blz. 155-156.
2. Gilden Kring Maasland 1935-1985, blz. 9 en 107-110.
3. Vijfhonder Jaar Noordbrabantse Schuttersgilden, Catalogoog tentoonstellingen Eindhoven 1977-1978.
4. De Gi/detrom, tijdschrift.
5. Adelbertus, br., "het Sint Jorisgilde te Haaren" in: De Kleine Meijerij (Ix) 1956, nr. 5, p. 20-21.
6. Het Nieuwsblad d.d. 17 juni en 20 juni 1989 (blz. 4).

(bron: De Kleine Meijerij 1989 jaargang 40 blz. 129)